

НАПРЯМИ ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Саакян К. А.

У статті наведено характеристику молоді в країні, як соціально-демографічної групи населення, підкреслено її (молоді) особливе місце в структурі суспільства. Указані основні загрози поширення серед молоді небезпечних хвороб, таких як туберкульоз, СНІД, наркоманія, відмічається збільшення рівня злочинності. Усе це відбувається на фоні існуючих проблем бездуховності, бідності, безробіття та насильства у суспільстві. На цьому ґрунті актуалізовано роль та місце профілактики правопорушень серед молоді, визначені завдання профілактики, її форми (рівні) та суб'єкти, а також функціональний зміст процесів використання в практиці попереджувальної роботи у молодіжному середовищі.

Ключові слова: індивідуальна профілактика, загальна профілактика, виховання дітей, виховання молоді, соціально-психологічні заходи, правопорушення неповнолітніх.

В статті приведена характеристика молоді в країні, як соціально-демографічної групи населення, підкреслено її (молоді) особливе місце в структурі суспільства. Указані основні загрози поширення серед молоді небезпечних хвороб, таких як туберкульоз, СНІД, наркоманія, відмічається збільшення рівня злочинності. Усе це відбувається на фоні існуючих проблем бездуховності, бідності, безробіття та насильства у суспільстві. На цьому ґрунті актуалізовано роль та місце профілактики правопорушень серед молоді, визначені завдання профілактики, її форми (рівні) та суб'єкти, а також функціональний зміст процесів використання в практиці попереджувальної роботи у молодіжному середовищі.

в обществе. На этой почве актуализирована роль и место профилактики правонарушений среди молодежи, определены задания профилактики, её формы (уровни) и субъекты, а также функциональное содержание процессов использования в практике предупредительной работы в молодёжной среде.

Ключевые слова: индивидуальная профилактика, общая профилактика, воспитание детей, воспитание молодежи, социально-психологические мероприятия, правонарушения несовершеннолетних.

The article describes the characteristics of young people in the country, as the socio-demographic groups, emphasized it (young people) a special place in the structure of society. Indicate the main threat of the spread of dangerous diseases among young people, such as tuberculosis, AIDS, drug addiction, there is an increase in crime. All this is happening against the background of the problems of lack of spirituality, poverty, unemployment and violence in society. On this basis, it actualized the role and place of crime prevention among young people, defined the task of prevention, its forms (levels) and subjects, as well as the functional content of the processes used in the practice of preventive work among young people.

Key words: individual prevention, general prevention, education of children, education of youth, social and psychological events, juvenile offenses.

Актуальність питання дослідження. Питання попередження злочинності неповнолітніх завжди було у центрі уваги держави. Останні роки питома вага злочинності неповнолітніх складала 10-12%, тобто кожен десятий-одинадцятий злочин вчинявся неповнолітнім. За весь 2015 рік неповнолітніми скоєно 7171 злочин; тяжких - 3432; попереджених злочинів цієї категорії - 103. Наведені цифри свідчать про низький рівень саме попереджувальної роботи з неповнолітніми. Але ж 103 злочини були припинені на стадії замаху на злочин. Тому вважаємо доцільним проаналізувати увесь арсенал профілактики правопорушень неповнолітніх.

Мета дослідження: на основі аналізу теоретичних положень профілактики систематизувати форми профілактики неповнолітніх, розкрити механізм та інструментарій його реалізації у справі попередження правопорушень в молодіжному середовищі.

Сучасний період розвитку суспільних відносин в Україні висуває завдання державного та політичного значення - профілактичну роботу з неповнолітніми із запобігання злочинності та правопорушень. Суспільство прагне забезпечити ефективне цілеспрямоване виховання педагогічно занедбаних підлітків, адже відхилення в моральному розвитку особистості можуть спричинити прояв соціальної дезадаптації, що зумовлює злочинну діяльність.

В Україні проживає понад 11 млн. молодих громадян, які становлять 22,6% населення країни. Молодь як соціально-демографічна група характеризується не лише віковими ознаками, але й специфікою соціального становлення, особливим місцем у структурі суспільства.

Одним із найважливіших завдань є громадянське, національно-патріотичне виховання дітей та молоді, їх залучення до соціально-політичних та економічних перетворень, процесу інтеграції України до світової спільноти. Проте проблеми бездуховності, бідності, безробіття, насильства, відсутності змістовного дозвілля, що загострилися в останні роки, справили негативний вплив на молодь. Загрозливого поширення серед молоді набули такі соціально небезпечні хвороби, як туберкульоз, СНІД, наркоманія, хвороби, що передаються статевим шляхом. З початком 2000-х років скоротилася кількість молоді, що займаються фізичною культурою та спортом. Рівень злочинності та правопорушень серед молоді зріс у 1,5 рази порівняно з тим же періодом. Також зменшується інтерес молоді до літератури, мистецтва, культурної спадщини, негативно впливають на них недоброякісні зразки вітчизняної та іноземної масової культури.

Саме тому проведення профілактики негативних явищ у молодіжному середовищі є одним із основних завдань, що стоять перед відповідними установами.

Негативні явища у молодіжному середовищі тісно пов'язані не тільки з політичною, соціально-економічною ситуацією та нестабільністю в суспільстві, а й з умовами виховання та побутовим неблагополуччям у сім'ях, недоліками в організації навчально-виховного процесу в закладах освіти, негативним впливом антигромадських елементів тощо. Недостатня увага приділяється організації дозвілля дітей і підлітків, вихованню в них поваги до закону і загальноприйнятих правил поведінки в суспільстві, формуванню позитивного погляду на здоровий спосіб життя.

Сам термін "профілактика" (від грецького "запобіжний") зазвичай асоціюється із запланованим запобіганням якійсь несприятливій події, тобто з усуненням

причин, здатних викликати ті або інші небажані наслідки. З цього виходить, що профілактика повинна проводитися у формі запланованих дій, націлених головним чином на досягнення бажаного результату, але в той же час і на запобігання можливих негативних явищ.

У демократичній правовій державі попередження злочинів є складовою комплексу економічних, політичних, ідеологічних, правових, організаційних та інших заходів щодо вдосконалення суспільних відносин у державі. Плани профілактики злочинності стали складовою частиною планів соціального розвитку як країни в цілому, так і в її регіонах.

Питанням попередження (профілактики) злочинності присвячені праці відомих вітчизняних та сучасних науковців Г.М. Мінковського, І.І. Кудрявцева, Г.А. Аванесова, О.М. Джужи, В.О. Меркулової, С.І. Яковенка, О.М. Бандурка, Л.І. Мороз, Я.М. Квітко та інших. Уявляється необхідним на основі аналізу теоретичних положень профілактики систематизувати форми профілактики неповнолітніх, розкрити механізм та інструментарій його реалізації у справі попередження правопорушень в молодіжному середовищі.

Відповідно до класифікації Всесвітньої Організації Охорони здоров'я, профілактика поділяється на первинну, вторинну і третинну.

Первинна профілактика є найбільш масовою та найбільш неспецифічною. Її контингент включає загальну популяцію дітей, підлітків і молоді, а метою є формування активного, адаптивного, високо функціонального життєвого стилю, спрямованого на здоров'я. Первинна профілактика є найбільш ефективною. Зусилля первинної профілактики спрямовані не стільки на попередження хвороби, скільки на формування здорового способу життя. Первинна профілактика має наступні завдання: удосконалювання, підвищення ефективності використовуваних молоддю людиною активних, конструктивних поведінкових стратегій; збільшення потенціалу особистісних ресурсів (формування позитивної, стійкої Я-концепції, підвищення ефективності функціонування соціально-підтримуючих мереж, розвиток емпатії, внутрішнього контролю власної поведінки й т. ін.). Основними способами реалізації завдань первинної профілактики є: навчання здоровому способу життя: усвідомлення, розвиток тренування визначених умінь справлятися з вимогами соціального середовища, керувати своєю поведінкою; надання дітям і підліткам психологічної і соціальної підтримки адекватними підтримуючими системами і структурами.

Виконання завдань первинної профілактики має здійснюватися спеціально навченими в області профілактики психологами, медичними і соціальними психологами і педагогами. Первинна профілактика більшою мірою має інформаційний характер, оскільки спрямована на формування в особистості неприйняття та категоричну відмову від певних стандартів поведінки та негативних звичок. Її змістом є: надання підліткам та молоді інформації про наслідки асоціальних дій, вживання різних видів алкогольних, наркотичних та токсичних речовин; роз'яснення правових норм щодо різних аспектів асоціальної поведінки; популяризація переваг здорового способу життя; формування у підлітків та молоді навичок культурного проведення дозвілля; створення умов для самореалізації особистості в різних видах творчої, інтелектуальної, громадської діяльності.

Вторинна профілактика має на меті обмеження

поширення окремих негативних явищ, що мають місце в суспільстві чи соціальній групі. Вторинна профілактика серед дітей, підлітків і молоді містить у собі як соціально-психологічні, так і медичні заходи неспецифічного характеру, її контингентом є діти і підлітки з групи ризику. За своєю спрямованістю на контингенти ризику вторинна профілактика є масовою, залишаючись при цьому індивідуальною у відношенні конкретної дитини чи підлітка. Метою вторинної профілактики є зміна мало адаптивної дисфункціональної ризикованої поведінки на адаптивну форму поведінки. Вторинна профілактика має наступні завдання: розвиток активних стратегій поведінки, що допомагає подолати проблему; підвищення потенціалу особистісних ресурсів.

Виконання програм вторинної профілактики повинно здійснюватися спеціально навченими професіоналами - психотерапевтами, психологами, соціальними працівниками, педагогами, а також членами груп самої взаємодопомоги, консультантами. Ефект від програм вторинної профілактики більш швидкий, але менш універсальний і діючий, ніж від первинної.

Третинна профілактика - комплекс соціальних, освітніх та медико-психологічних заходів, спрямованих на відновлення особистісного та соціального статусу людини, повернення її в сім'ю, освітній заклад, трудовий колектив, до суспільно-корисної діяльності. Тому соціально-педагогічна діяльність в межах третинної профілактики зосереджується в різноманітних осередках допомоги особистості: реабілітаційних центрах, дружніх клініках для молоді, анонімних кабінетах, громадських приймальнях.

Третинна профілактика серед дітей, підлітків і молоді переважно медико-соціальною, індивідуальною і спрямована на попередження переходу сформованого захворювання в його більш важку форму, наслідків у вигляді стійкої дезадаптації. Метою третинної профілактики є максимальне збільшення терміну ремісій. При проведенні третинної профілактики різко зростає роль професіоналів - психотерапевтів, терапевтів, соціальних працівників і психологів, а також непрофесіоналів - консультантів, членів соціально-підтримуючих груп і співтовариств.

Крім цих видів розрізняють ще індивідуальну, загальну та спеціальну профілактику.

Найголовніше, якщо методи індивідуальної профілактики підпорядковані виконанню завдань щодо недопущення вчинення правопорушень з боку конкретних неповнолітніх осіб, то методи загальної профілактики використовуються більш широко - для здійснення впливу на обставини які можуть породжувати або сприяти вчиненню неповнолітніми правопорушень.

Слід зазначити, що на практиці провести розподіл між методами загальної та індивідуальної профілактики дуже важко, оскільки вони взаємозалежні й взаємопов'язані між собою і використовуються у практичній діяльності комплексно.

Традиційно загальну профілактику визначають як діяльність, спрямовану на виявлення і усунення об'єктивних зовнішніх причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень. Загальна профілактика здійснюється у випадках, коли детермінанти правопорушень проявляються знеособлено і без стосунку до протиправної поведінки конкретних осіб, які можуть вчинити правопорушення. Загальна профілактика здійснюється, наприклад, у сімейно-побутовій, виховній, освітній та інших сферах

життя неповнолітніх. Для вирішення завдань загальної профілактики правопорушень аналізуються статистичні та інші дані, що характеризують кількісно-якісні показники правопорушень неповнолітніх, їх причини та умови, проводяться прикладні наукові дослідження на окремих об'єктах, цільові профілактичні операції, розробляються і здійснюються фінансово-економічні, організаційно-управлінські, технічні та інші засоби профілактики, проводиться робота з правової освіти та правового виховання неповнолітніх, здійснення аналізу та прогнозування правопорушень серед неповнолітніх тощо.

Методи загальної профілактики правопорушень серед неповнолітніх, з одного боку, спрямовані на ліквідацію, нейтралізацію або усунення причин та умов правопорушень, з другого - на зміцнення і розвиток антикриміногенних факторів.

Методи загальної профілактики, які використовуються службами і органами поліції щодо неповнолітніх, характеризуються межами функціонування. Вони охоплюють ті сфери їх соціального життя, у яких знаходять вияв криміногенні прояви, ті процеси, які справляють негативний вплив на неповнолітніх.

Основними методами, які застосовуються підрозділами поліції у справах дітей у сфері профілактики правопорушень серед неповнолітніх, є: виявлення та аналіз детермінат правопорушень неповнолітніх; розробка і здійснення заходів щодо їх усунення (нейтралізація, ліквідація) (заходи-дії); ініціювання заходів зацікавлених органів, відомств, установ та інших суб'єктів щодо усунення (нейтралізації) виявлених причин та умов правопорушень неповнолітніх (заходи-сигнали); правове виховання неповнолітніх, правова пропаганда та агітація; вивчення і формування адекватної громадської думки про стан правопорушень неповнолітніх, їх причини та умови, заходи боротьби з нею у діяльності органів та служб поліції; надання консультативної допомоги неповнолітнім, їх батькам; розробка науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення діяльності органів поліції у сфері профілактики правопорушень серед неповнолітніх та їх впровадження у практичну діяльність; виступи у засобах масової інформації тощо.

Таким чином для вирішення завдань загальної профілактики правопорушень серед неповнолітніх важливими є прийоми та способи аналізу причин та умов правопорушень неповнолітніх на підставі внутрішньої та зовнішньої інформації. Такий аналіз є необхідним для встановлення ступеня поширення тих чи інших детермінат правопорушень неповнолітніх, вибору та застосування відповідних профілактичних заходів; підвищення ефективності діяльності підрозділів поліції по справах дітей тощо. Для отримання необхідної інформації можуть використовуватись соціологічний (опитування, анкетування, спостереження) та статистичний методи дослідження.

Загальна профілактика полягає у здійсненні запобіжних заходів, спрямованих на виникнення певних проблем у майбутньому людини (на запобігання негативній ризикованій поведінці підлітків).

Спеціальною профілактикою називається система заходів, спрямованих на запобігання та локалізацію конкретних негативних явищ в поведінці людей (профілактика підліткового суїциду, профілактика небезпечної статевої поведінки тощо).

Також необхідно зазначити, що важливими у профілактиці правопорушень є духовний розвиток

Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення

людини. Життєва практика доводить, що відсутність можливості духовного розвитку, неминуче призводить до деградації, до повернення на нижчі, егоїстичні рівні свідомості. Безумовно, кризові явища у суспільстві співвідносяться з рівнем свідомості громадян, з їх ментальністю. Отже, нове покоління, з яким у всі часи пов'язуються сподівання на поліпшення суспільного життя, повинне вирізнятися інтелігентністю та високим рівнем свідомості.

Висновки.

Основними способами реалізації завдань первинної профілактики є: навчання здоровому способу життя; розвиток умінь справлятися з вимогами соціального середовища; керувати своєю поведінкою; надання дітям психологічної та соціальної підтримки. Виконання завдань первинної профілактики має здійснюватися спеціалізовано навченими в області профілактики психологами, медичними і соціальними психологами і педагогами.

Метою вторинної профілактики є зміна мало адаптивної ризикованої поведінки на адаптивну форму поведінки. Завдання вторинної профілактики: розвиток активних стратегій поведінки, що допомагає подолати проблему; підвищення потенціалу особистісних ресурсів. Виконавці - навчені професіонали - психотерапевти, психологи, соціальні працівники, педагоги, консультанти.

У третинній профілактиці соціально-педагогічна діяльність зосереджується у: реабілітаційних центрах, дружніх клініках для молоді, анонімних кабінетах, громадських приймальнях. Метою третинної профілактики є максимальне збільшення терміну ремісії. При цьому на даному етапі зростає роль професіоналів-психотерапевтів, терапевтів, соціальних психологів, консультантів, членів соціально-підтримуючих груп.

Література

1. Соціальна робота з дітьми та молоддю: проблеми, пошуки, перспективи / За заг. редакцією Пінчук І.М., Толстоухової С.В. - К. УДЦССМ, 2000, Вип. 1 - 276 с.
2. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка у схемах і таблицях / Навчальний посібник - К. Центр навчальної літератури, 2003, - 134 с.
3. Адміністративна діяльність міліції / За заг. ред. О.М. Бандурки: Підручник - Харків. Вид-во НУВС, 2004, - 448 с.
4. Миньковський Г.М., Бабаєв М.М. Преступность несовершеннолетних и её предупреждение. - М., 1971.

Саакян К.А.,
аспірант

кафедри психології та педагогіки
ОДУВС

Надійшла до редакції: 08.11.2015
